

น้ำตุง



ภาคเหนือ หรือล้านนาไทย เป็นดินแดนที่มีศิลปวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น เป็นของตนเอง เป็นเหตุให้เครื่องจักสานในภาคเหนือ มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่น นอกจากนี้ ภาคเหนือ หรือล้านนาไทย มีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ สภาพการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมทำให้ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ที่สำคัญ นอกจากนี้ ภาคเหนือยังมีวัตถุดิบหลายชนิด ที่นำมาทำเครื่องจักสานได้ เช่น กก แห่ียง ใบลาน และไม้ไผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ไผ่ ซึ่งมีหลายชนิด ที่ใช้ทำเครื่องจักสานได้ดี นอกจากสภาพภูมิประเทศ และการประกอบอาชีพของภาคเหนือ ที่เอื้ออำนวยให้ประชาชนทำเครื่องจักสานแล้ว ศิลปวัฒนธรรม ขนบประเพณี และศาสนาของภาคเหนือ ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญ ที่ทำให้เครื่องจักสานภาคเหนือ มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ภาคเหนือหรือ



ล้านนาไทยเป็นดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองอยู่ในวงล้อมของขุนเขา ทำให้ภาคเหนือมีศิลปวัฒนธรรมเป็นของตนเอง มาแต่โบราณ มีภาษาพูด ภาษาเขียน ขนบประเพณี เป็นของตนเอง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นเหล่านี้ เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เครื่องจักสาน ภาคเหนือมีเอกลักษณ์ของตนเอง

น้ำตุง เป็นภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่ ยาด้วยชันและน้ำมันยาง ใช้สำหรับตักน้ำจากบ่อน้ำ รูปร่างของน้ำตุงเหมาะสมกับประโยชน์ใช้สอยเป็นอย่างดี คือมีลักษณะคล้ายกรวยป้อมๆ มีส่วนก้นเป็นรูปมนแหลม ด้านปากจะมีไม้ไขว้กัน เป็นหูสำหรับผูกกับเชือกที่ใช้สวนน้ำตุงขึ้นจากบ่อน้ำ ความมนแหลมของก้นน้ำตุงจะช่วยให้น้ำตุงโคลงตัวคว่ำลงให้น้ำเข้าเมื่อโยนลงไปบ่อ เมื่อตึงเชือกขึ้นมาน้ำก็จะเต็มตัวน้ำตุงทุกครั้ง นับเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ชาญฉลาดยิ่ง

ในจังหวัดลำพูน มีการประกอบอาชีพทำน้ำตุงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว ทำไว้ใช้สอยและผลิตขายให้หมู่บ้านใกล้เคียงหมู่บ้านที่มีการผลิตน้ำตุงมากที่สุด คือ ไทยลือป่าเปา หมู่ ๒ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน

ประวัติของผู้ทำน้ำตุง (สถานที่ศึกษาฐานาน)

ชื่อ นายแสน อุตพนม อายุ ๓๖ ปี
ที่อยู่ บ้านธิป่าเปา เลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลบ้านธิ อำเภอบ้านธิ
จังหวัดลำพูน



ประวัติการทำน้ำตุงที่บ้านธิป่าเปา

สมัยก่อนชาวบ้านป่าเปาทุกคนจะทำน้ำตุงพร้อมกัน เพื่อเก็บสะสมไว้ให้ได้ประมาณครอบครัวละ ๕๐ ใบ จากนั้นจะนัดหมายกับเพื่อนบ้านนำน้ำตุงไปขายต่างถิ่น โดยเฉพาะอำเภอใกล้เคียงและจังหวัดเชียงใหม่ การนำไปขายจะใช้วิธีเดินหาบไปขาย โดยนำน้ำตุงมัดรวมกันข้างละ ๒๕ ใบ มัดกับขามหา (คานหาบที่มีขาตั้ง ๔ ขา) เดินหาบขายโดยแบ่งเป็น ๒ เส้นทาง เส้นทางหนึ่งจะเดินขายแถบอำเภอสันกำแพง ไปถึงตัวอำเภอเมืองเชียงใหม่ อีกสายหนึ่งจะเดินไปทางอำเภอเมืองลำพูน เลยไปถึงอำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เดินขายจนกว่าจะหมด ใช้เวลา ๓-๕ คืนโดยใช้วัดเป็นสถานที่พักพิง ราคาของน้ำตุงต่อ ๑ ใบ สมัยนั้นประมาณ ๕ สตางค์ (๐.๕ บาท)

(ปัจจุบันใบละ ๒๑ บาท) เมื่อขายเสร็จแล้วจึงเดินทางกลับพร้อมกับเงินที่ขายได้ ของฝากที่นำกลับมาฝากครอบครัวที่บ้าน ส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งของที่หาได้ตามธรรมชาติตลอดเส้นทางที่เดินทางผ่าน ทุกคนมีความสุขกับการเดินทางไกล และภูมิใจกับเงินที่ได้แลกกับผลงานฝีมือจักสานของตนเอง

เมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้น ถนนหนทางได้รับการพัฒนา การติดต่อค้าขายสะดวกขึ้น การนำน้ำตุงไปขายจึงเปลี่ยนแปลงไปบางคนใช้จักรยาน บางคนมีเงินมากหน่อยก็ใช้จักรยานยนต์ จนต่อมามีรถประจำทางประจำหมู่บ้าน น้ำตุงจึงมีโอกาสขึ้นไปอยู่บนหลังรถประจำทาง เพื่อส่งขายที่เชียงใหม่ลำพูน บางคนไปถึงลำปาง โดยใช้บริการของรถไฟ และเลยไปถึงจังหวัดอื่น ๆ ของภาคเหนือตอนล่าง



ขั้นตอนการทำน้ำตุง

ขั้นตอนที่ ๑ ทุกอย่างมาจากป่า

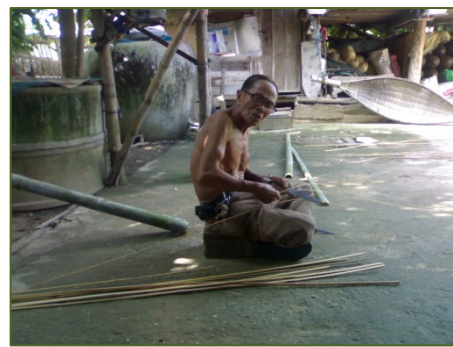
๑. **ไม้ซางป่า** คือไม้ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการที่จะนำมาจักเป็นตอก ในการสานน้ำตุง ต้องมีความเหนียว ทน (ไม้ซางขำมปี) และปล้องยาวไม่หักง่าย ชาวบ้านจะใช้เวลาทั้งวันในการเข้าป่า เมื่อได้ไม้ซางป่าที่ต้องการแล้วจะผ่าเป็นเส้นเรียบร้อยมาจากป่า ม้วนเป็นวงๆ มัดรวมกันแบกกลับบ้าน การนำมาจักเป็นตอกจะทำได้ ๒ ลักษณะ คือตอกแบนและตอกกลม รวมทั้งทำเป็นซั้ง ซึ่งมีลักษณะเช่นกัน ซั้งยาวและซั้งจิม (ซั้งสั้นหรือซั้งแซม) ราคาไม้ซางปัจจุบันราคาเล่มละ ๒๓ บาท

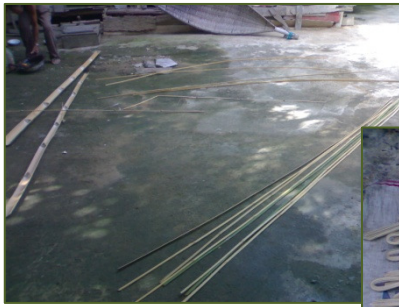


ไม้ซางป่า



การจักตอก





ซั้งยาว



ซั้งสั้น



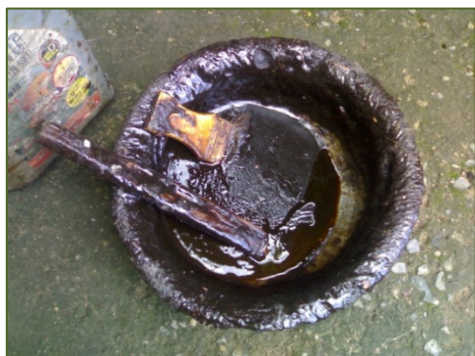
ตัวอย่างแต่ละขั้นตอน

๒. ไม้สัก ใช้ทำเป็นวงของน้ำตุง แต่เดิมนิยมใช้ไม้สักอ่อน หรือถ้าเป็นไม้สักแก่ จะนิยมใช้ตอไม้ที่ถูกตัดทิ้งไว้จนแห้ง ซึ่งให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากไม้อย่างคุ้มค่า เพราะวงของน้ำตุงจะใช้ไม้สั้นๆ ที่มีความยาวไม่เกิน ๑ ฟุต ชาวบ้านจะตัดไม้จากป่าแล้วตัดเป็นท่อนๆ ให้ได้ขนาดความยาวและขนาดรูปร่างของวงน้ำตุงอย่างลวกๆ มัดรวมกันแล้วหอบกลับบ้าน



ไม้สักสำหรับทำวงน้ำตุง

๓. **น้ำมันยางหรือน้ำมันตึง** คือส่วนผสมที่จะนำมาผสมกับขี้ยา ใช้ทาน้ำถุ้ง ชาวบ้านจะใช้เวลาอย่างน้อย ๔ วัน จึงจะได้น้ำมันตามต้องการ เพราะต้นยางป่าแถบบ้านนี้มีมากมาย ประกอบกับเป็นต้นไม้ใหญ่เจาะหาน้ำมันได้ง่ายและมาก การเข้าไปเอน้ำมันยางต้องใช้คนอย่างน้อย ๒ คน คนหนึ่งจะใช้ขวานเจาะโคนให้ลึกเป็นแอ่ง โดยจะทำไปเรื่อยๆ ประมาณ ๑๐-๒๐ ต้น ผู้ช่วยจะใช้แคร์ไม้จุดไฟ เพื่อเผาให้น้ำมันยางตกลงในแอ่งที่เจาะไว้ทิ้งไว้ประมาณ ๔ วัน จึงกลับเข้าไปในป่าอีกครั้ง เพื่อไปตักน้ำมันยางโดยใช้ไม้ไผ่ทำเป็นลักษณะคล้ายๆ กับช้อนตักใส่กระบอกไม้ไผ่ยวนำกลับบ้าน แต่ในปัจจุบันหาได้ยากในป่าบ้านธิ ชาวบ้านจึงใช้น้ำมันก๊าดแทน



ขี้ยาผสมน้ำมันก๊าด

๔. **ขี้ยา** คือสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้งานसानน้ำถุ้งเป็นงานมีฝีมือ ที่เกิดประโยชน์ใช้สอย ยาคือสัตว์จำพวกแมลงชนิดหนึ่งตัวเล็กๆ คล้ายผึ้งมี มีวิธีชีวิตคล้ายผึ้ง ยาแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือยาแดง ชอบทำรังอยู่รวมกันตามโพรงดินไม่ออกลูก วางไข่อยู่รวมกันคล้ายผึ้ง สร้างตัวอ่อนและถ่ายมูลออกมา รวมกันเป็นก้อนในโพรงไม้ ส่วนที่เป็นมูลของยาแดงก็คือขี้ยาที่ชาวบ้านต้องการยาดำชอบทำรังอาศัยอยู่ในดินคล้ายปลวก ถ่ายมูลรวมกันเป็นก้อนอยู่ในโพรงดิน คือขี้ยาดำที่ชาวบ้านนำมาทาน้ำถุ้ง ขี้ยาต้องนำมาบดหรือตำให้ละเอียดก่อนที่จะนำไปผสมน้ำมันก๊าด



ขี้ยา



ครกตำขี้ยา



ขี้ยาหลังจากบด/ตำแล้ว



ERROR: stackunderflow
OFFENDING COMMAND: ~

STACK: